

Hodnocení diplomové práce Bc. Šimona Grimmicha „Husserlova fenomenologie pozornosti“ (FF UK, 2017)

Posudek oponenta Ondřej Švece

V běžném životě neupínáme svou pozornost na naše vědomí a prožívání, nýbrž na aspekty situace či předmětů, jež jsou relevantní pro konkrétní úkon, který provádíme. Fenomenologická reflexe předpokládá, že obrátíme pozornost ke způsobu, jímž realitu zakoušíme. Co je však pozornost sama? Jde o zvláštní kognitivní funkci vedle jiných, jako je např. paměť, afektivita, či vnímání? Nebo je spíše jistým specifickým modem uskutečňování různých intencionálních aktů? A proměňuje samo přivracení pozornosti způsob, jímž se nám daná událost či věc ukazuje? Takovéto otázky, které autor předložené diplomové práce podrobně rozebírá ve své syntéze Husserlovy mnohostranné analýzy pozornosti, jsou klíčové pro samu metodu a možnost fenomenologie, která předpokládá zaměření pozornosti na vědomé akty, v nichž se konstituuje smysl skutečnosti.

Práce se vyznačuje v první řadě dobře promyšlenou osnovou, která po prezentaci statické fenomenologie pozornosti v první fázi Husserlova díla ukazuje některé nedostatky či nezodpovězené otázky, které takováto eidetika pozornosti zahrnuje a které si vyžadují novou a hlubší úroveň zkoumání postupné geneze smyslu, artikulovaného v pozorném zaměření našeho vědomí. Prvá část práce tak zahrnuje zejména přesvědčivou kritiku „metafory reflektoru“, v jejímž důsledku Husserl jednostranně zdůrazňuje aktivní charakter pozornosti. Rovněž dvouznačná povaha pozornosti (na jedné straně pasivně zakoušená orientace na silné podněty okolí, na straně druhé volní přivracení pozornosti k předmětům našeho zájmu) zůstává ve statické fenomenologii konstatováním paradoxu, pro nějž na čistě deskriptivní úrovni nelze najít řešení. Ještě širší výčet nedostatků, jímž se Husserlova statická fenomenologie pozornosti nedokáže vyhnout (s. 45), je pak vhodným přechodem k druhé části práce, věnované genetickému přístupu k pozornosti, která více zohledňuje její pasivní rozměr. Zvláštní důraz je kladem na úlohu afekce, která naléhá na *já*, čímž probouzí či mobilizuje tendenci vědomí k přivracení pozornosti k relevantním předmětům zájmu. Selektce toho, co se stává relevantním předmětem zájmu, je pak v třetí části práce analyzována na pozadí habituálně sedimentovaných a tělesně podmíněných vrstev vědomého zaměření, přičemž do popředí autorova zájmu vystupuje otázka vztahu pozornosti a smyslu. Závěrečná, čtvrtá kapitola, pak právě tuto otázku rozšiřuje pomocí existenciálního rozboru pozornosti, která již není redukována na jednorázovou či průběžnou modifikaci našich intencionálních aktů, ale je nově interpretována coby specifický druh fenomenologické praxe i poetické kontemplanace, v níž se ruší předěl mezi *já* a *ne-já*.

V celkovém hodnocení je třeba vyzdvihnout, že autor ve své práci dokázal nejen věrně a s talentem pro syntetizující přehled vyložit velmi obsáhlou část Husserlova díla včetně posmrtně vydaných rukopisů, ale dokázal tyto texty oživit vlastními otázkami, osobitým rozvinutím Husserlových myšlenek do důsledků i přehledným výčtem námitek, které lze vůči dílčím závěrům Husserlovy fenomenologie pozornosti formulovat. Zrovna tak prokázal skvělou orientaci ve vhodně zvolené a rozsáhlé sekundární literatuře, která zahrnuje nejvýznamnější německy, francouzsky i anglicky psané stati na toto téma.

Po formální stránce by snad bylo možno vytknout některé překlepy, prohřešky proti gramatice či paradoxně vyznívající pasáže, které jsou zřejmě dokladem pouhé *nepozornosti* autora:

- „vyjmula s širšího kontextu“ (str. 8)
- „O pasivním rozměru pozornosti tedy mluvíme v okamžiku, kdy nějaký předmět vzbudí pozornost svým **půvabem, jako například výbuch** někde poblíž.“(str. 9).
- Na str. 72 je Bruce Bégout mylně citován jako Pierre Bégout (a v pozn. pod čarou 182 a 195 jako P. Bégout).
- Ve větě „Jestliže vědomí je rámci genetické fenomenologie „žije“ pouze jako afekce nebo jako pozornost“ (s. 72) jsou hned dvě skloňovaná slovesa a nejspíš chybí předložka „v“.
- „V kapitole věnované statické fenomenologii jsme se zabývaly otázkou“ (s. 78).

Má jediná obsahová výtka je spíše politováním nad tím, že se autor alespoň v závěru své brilantní práce nepokusil využít výsledků své analýzy pozornosti na otázku samotné možnosti fenomenologické reflexe na vlastní prožívání. Jestliže s sebou zaměření pozornosti nese i proměnu na straně obsahu, je vůbec možné obrátit pozornost na vlastní prožívání, aniž bychom nepozměňovali jeho povahu? Jestliže je například cílem fenomenologické reflexe upřít pozornost na vlastní subjektivitu jakožto vlastní předmět našeho zájmu, nepřetváříme ji takovouto objektivací v něco, čím původně nebyla (viz např. Natorpovy námitky proti možnosti reflexivního zkoumání subjektivitu v *Allgemeine Psychologie*, Tübingen 1912, s. 28-31)?

A nebylo by třeba hledat odpověď na tuto námitku právě v částečném přitakáním některým jejím premisám? Ano, pozorné obrácení pozornosti k sobě samému mění povahu toho, nač je reflektováno, ale tato proměna není nutně objektivací, ale může mít charakter oné existenciální proměny, na níž poukazuje Husserl v *Krizi* a autor sám ve své závěrečné kapitole (s. 82). Fenomenologická reflexe by tak neznamenalala pouze zaměření pozornosti na něco, co je předem dáno, ale nepovšimnuto, nýbrž specifický způsob proměny našeho bytí, jehož cílem je mj. bezpředsudečný vztah k sobě samému. Pozornost by tak byla nejen mostem vedoucím od pasivity zakoušení k aktivitě volního přivrácení (s. 64), ale též přechodem od pohrouženého „před-já“ k nově získanému a projasněnému „já“, jak autor naznačuje na str. 77.

Rozumí se samo sebou, že tato problematika přesahuje rámec, který si autor sám ve své diplomové práci vymezil, a že výše uvedené otázky směřují spíše k dalšímu promyšlení a rozvedení jeho podnětných úvah, obsažených zejména v závěru předloženého textu. Jeho práci proto doporučuji k obhajobě se zcela jednoznačným hodnocením „výborně“.

V Praze dne 24. ledna 2017

Ondřej Švec, Ph.D.